

Budúcnosť a úlohy Severoatlantickej aliancie očami študentov

*autori: Peter Atalovič, Maryna Todosenko
a Alexander Trštanský*

Úvod

Slová francúzskeho prezidenta Emmanuela Macrona o klinickej smrti NATO z novembra 2019 vyvolali medzi členmi značné znepokojenie. Môžeme povedať, že práve oni boli akýmsi spúšťačom procesov, ktoré viedli k vypracovaniu dokumentu *NATO 2030: United for a New Era*, ktorý má byť základom odporúčaní pre nový strategický koncept a smerovanie Aliancie na najbližšiu dekádu. Ambiciózna iniciatíva NATO 2030, ktorú vypracovali desiaty nezávislí experti a viedli ju bývalý nemecký minister vnútra a obrany Thomas de Maizière a americký diplomat Wess Mitchell, sa zameriava na nové strategické oblasti, vnútorné transformácie, či zadefinovanie pozície NATO voči Rusku alebo silnejúcej Číne. Táto pracovná skupina spracovala 138 odporúčaní, v ktorých volajú po väčšej jednote, solidarite či kohézii¹.

Ako študenti vysokých škôl, ktorí sa zaujímajú o zahraničnú a bezpečnostnú politiku za najdôležitejšie oblasti, na ktoré by sa mala Aliancia a jednotliví spojenci naďalej zameriavať, považujeme budovanie odolnosti, hybridné hrozby, kybernetickú bezpečnosť či vzťahy s Ruskou federáciou. Práve tieto i ďalšie aktuálne témy reflektuje nasledujúci dokument.

¹ YAR, Lucia. *Summit NATO zadefinuje nový prístup Aliancie k Rusku aj Číne*. EURACTIV [online]. 9.6.2021 [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/summit-nato-zadefinuje-novy-pristup-aliancie-k-rusku-aj-cine/>

Budovanie odolnosti

Medzi základné úlohy štátu v demokratickej spoločnosti patrí zaručenie bezpečnosti a ochrany všetkých svojich občanov, ich práv, slobôd, či majetku. Aby štát vedel túto úlohu splniť, musí zvyšovať pripravenosť čeliť bezpečnostným výzvam alebo hrozbám a prispievať k udržovaniu medzinárodného mieru a bezpečnosti. Preto môžeme považovať budovanie odolnosti ako za jednu z najdôležitejších tém pre Slovensko, ktorá sa objavuje v agende NATO 2030. Pod týmto pojmom si v súčasnej dobe vieme predstaviť široký pojem problematík, akými sú napríklad schopnosť úspešne čeliť krízovým situáciám, stále častejšie kybernetické alebo teroristické útoky, migrácia, či klimatické zmeny. Je preto dôležité otvárať a viesť diskusie nielen vnútroštátne, ale aj medzištátne a nachádzať spoločné riešenia, ako sa vysporiadať s týmito problémami. Riešenie sa netýka iba posilnenia a modernizovania ozbrojených síl štátu, ale týka sa samotných obyvateľov a ich odolnosti voči týmto hrozbám. Sú to témy, ktoré nemajú zaujímať iba vrcholových politikov, ale je to téma pre všetkých občanov, ktorí majú zároveň domácu úlohu, aby spolupracovali, najmä čo sa klimatických zmien týka.

V súčasnosti môžeme považovať za azda najdôležitejšiu úlohu pre Slovensko získať späť dôveru občanov v právny štát a štátne inštitúcie, nakoľko aj vďaka pandémie výrazne vzrástol počet konšpiračných teórií, ktorým slovenskí občania čím ďalej tým viac veria a ktoré zároveň ohrozujú našu bezpečnosť a oslabujú informovanosť občanov. Konšpiračné médiá majú vysokú mieru dynamiky vývoja a naopak, nízku mieru predvídateľnosti. Práve dezinformácie, hybridné, no aj kybernetické hrozby budú tvoriť nasledujúcu časť našej práce.

Okrem toho však za ďalšie výrazné hrozby považujeme mocenské súperenie štátov, nelegálnu migráciu, či slabú kontrolu zbrojenia.

Kybernetická bezpečnosť

Kybernetické hrozby, ako aj kybernetická bezpečnosť sa neustále vyvíjajú. Neustále vznikajú nové ciele kybernetických útokov, ktoré sú čoraz rozsiahlejšie, častejšie a sofistikovanejšie. Niektoré štáty, ako aj neštátni aktéri čoraz častejšie používajú k presadzovaniu svojich záujmov nekalé kybernetické, ako aj hybridné aktivity. Tieto môžu mať viaceré formy: cielené útoky na kritickú infraštruktúru, kybernetická špionáž, krádež duševného vlastníctva (krádež osobných údajov), kybernetická kriminalita a kybernetické útoky ako súčasť hybridných hrozieb. Virtuálny priestor sa stále viac stáva oblasťou, v ktorej dochádza ku strategickej konfrontácii medzi jednotlivými štátmi. Táto situácia odráža dynamické geopolitické prostredie a úsilie na zmenu súčasného medzinárodného poriadku. Tieto vznikajúce a prevratné technológie vrátane inovácií v oblasti kybernetickej bezpečnosti sa stávajú nástrojom na vznik konfliktov a rast napätia v politickej, hospodárskej, ekonomickej a bezpečnostnej oblasti.

Snaha Ruskej federácie o vytvorenie štrukturálnej kybernetickej asymetrie ako protiváhy k americkej hegemónii v oblasti správy internetu vytvára tiež množstvo otázok a obáv ohľadom jej skutočného využitia. Uzavretá národná sieť tak na jednej strane poskytuje lepšiu ochranu štátu pred vonkajšími a vnútornými informačnými ohrozeniami, a na druhej strane poskytuje možnosť naďalej používať informačné zbrane na vojensko-politické ciele v otvorených národných sieťach, čo si vyžaduje adekvátnu pozornosť a reakciu Aliancie.

Hybridné hrozby a dezinformácie

Manipulácie, misinformácie, dezinformácie, otvorené klamstvá či polopravdy, propaganda – všetky majú spoločných niekoľko faktorov –

ovplyvnenie verejnej mienky, destabilizáciu, glorifikovanie či ospravedlňovanie činnosti politických hnutí, antisystémovosti a propagovanie ideológie. Z dlhodobého hľadiska tieto snahy môžu vyústiť v občianske nepokoje, nedôveru, popieranie princípov demokracie a právneho štátu.

Hybridné ako aj kybernetické hrozby v súčasnosti predstavujú nemalý problém, ktorému čelia všetci členovia Aliancie. Snahy tretích strán o manipulovanie a ovplyvnenie verejnej mienky sú zjavné. Preto je tiež prioritou NATO zvýšiť odolnosť jednotlivých členov aj v týchto oblastiach.

Nedávna analýza od GLOBSEC Policy Institute², zameraná na vnímanie demokracie a konšpiračných teórií na Slovensku, okrem iného poukazuje aj na najväčšiu tendenciu slovenských respondentov veriť konšpiráciám zo skúmaných desiatich krajín regiónu strednej a východnej Európy. Podpora pre liberálnu demokraciu na Slovensku predstavuje 49%, pričom 38% by si radšej vybralo silného lídra, ktorý sa nemusí zaoberať voľbami či parlamentom. Iba 28% respondentov v regióne súhlasí s tvrdením, že ich hodnoty sú ohrozované „západom“, na Slovensku je to však až 50%, pričom 53% verí, že ich hodnoty a identitu ohrozuje USA. Približne 64% respondentov vyslovilo ochotu vzdať sa svojich slobôd výmenou za iné benefity. Taktiež až 60% respondentov na Slovensku verí, že o svetových udalostiach nerozhodujú volení lídri, ale tajné spolky usilujúce o vytvorenie totalitnej svetovlády. 51% verí, že Židia majú príliš veľkú moc a skryto ovládajú vlády a inštitúcie sveta.

Najmä mladí ľudia sú voči dezinformačným vplyvom oslabení a sociálne siete, ktoré sú hlavným nástrojom na informovanie sa o svete, vytvárajú priestor na formovanie ich politických postojov, k čomu prispievajú aj neoverené a emotívne ladené príspevky.

² *Vnímanie demokracie a konšpirácií na Slovensku*. GLOBSEC [online]. 9.9.2020 [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <https://www.globsec.org/publications/vnimanie-demokracie-a-konspiracii-na-slovensku/>

„Demokratické strany, médiá a občianska spoločnosť musia byť oveľa aktívnejšie a otvorenejšie pri pomenúvaní problémov, ktoré sú zneužívané extrémistami na získanie politickej podpory. Taktiež zdôrazňovanie našich vlastných hodnôt a východísk musí byť zrozumiteľné, presvedčivé a musí využívať nástroje a kanály, ktoré zasahujú cieľové skupiny. Potrebujeme mobilizovať ľudí na ochranu princípov demokracie a jej hodnôt.“³ Dôležité je tiež vyzdvihovať význam EÚ a NATO. Musíme vedieť jasne a jednoducho moderným jazykom vysvetliť výhody nášho členstva pre každého obyvateľa.

Bezpečnosť našich susedov je aj v našom záujme

Zorientovať sa v chaose a možnosti dezinformácií je aj podľa odborníkov veľmi ťažké. Ako príklad uvidíme aj osobnú skúsenosť jednej z nás, spoluautorky dokumentu Maryny Todosenko. V roku 2014 Maryna ukončila strednú školu a plánovala študovať medzinárodné vzťahy ekonomického zamerania na univerzite v jej rodnom meste v Mykolaive. Zo slovenských médií mala len málo informácií o prebiehajúcich protestoch na majdane v Kyjeve a o bojoch na východe krajiny Maryna nepočula vôbec. Aký bol jej šok po príchode, keď bola prvýkrát konfrontovaná s realitou z miestnych správ, ani nevie slovami opísať. Protichodné informácie z ukrajinských, ako aj separatistických (ruských) zdrojov vyvolávali značný chaos, hrôzu, znechutenie aj smútok. S hrôzou sledovala zábery z frontu a pýtala sa základnú otázku - ako je toto možné. Napätie v spoločnosti rástlo každým dňom, zostrelenie letu Malaysia Airlines 17, Boeing 777 len podnietilo už aj tak búrlivé debaty a vyvíňovanie sa z každej strany.

³ *Vychovávajú dezinformačné a konšpiračné médiá Kotlebových voličov?* In: MILO, Daniel. *Mládež a extrémizmus: Výskumy, úvahy, odporúčania*. Bratislava: Inštitút pre medzikultúrny dialóg, 2017. ISBN 978-80-970915-3-8.

Vo veci vojny na Ukrajine vtedajšie média (hlavne ruské) formovali názory spôsobom, ktorý vykresľoval vládu na Ukrajine ako nelegitímnu, fašistickú a naopak, separatistov bojujúcich na východe Ukrajiny ako bojovníkov za slobodu a autonómiu, ktorí sa len bránia voči nespravodlivej agresii zo strany ukrajinskej vlády. Spomínané navodzovalo celkový dojem, že sa jedná o bratovražednú vojnu „*vlastní proti vlastným*“. Z Maryninho osobného pohľadu v tom čase nebolo možné určiť, kto v tejto situácii hovorí pravdu a kto klame, pretože akoby každá strana mala svoju pravdu. Až s odstupom času na základe nezávislého posúdenia faktov a motívov je možné utvoriť si celkový obraz. K tomu je však potrebná schopnosť samostatne kriticky myslieť.

To nás privádza k úvahám ako dosiahnúť vyššiu odolnosť verejnosti voči hybridným hrozbám. V prvom rade si treba uvedomiť, že nikto nie je voči dezinformáciám stopercentne imúnny a aj najväčší skeptici sa môžu pomýliť. Napriek tomu sme presvedčení, že prostredníctvom odborných diskusií je možné nájsť riešenie pre tento problém. Ako možné riešenie vidíme potrebu imunizácie obyvateľstva proti manipulácii a propagande prostredníctvom podpory kritického myslenia⁴. Výchova ku kritickému mysleniu, overovaniu zdrojov a faktov je v tomto prípade kľúčová. Keď kriticky premýšľame, v podstate sa len riadime múdрым príslovím – dôveruj, ale preveruj.

Spojenecké krajiny by sa teda mali usilovať o budovanie lepšieho povedomia o povahe hybridných hrozieb a organizovaných kampaniach za nimi, zrozumiteľne komunikovať zdieľanú terminológiu a budovať tak situačné povedomie. Cieľom by taktiež mala byť defragmentácia spojenectiev a partnerstiev, dosiahnutie konsenzu a jednotného ducha v štruktúrach NATO, ako aj celkové zvyšovanie odolnosti a odstrašovanie.

⁴ *Vychovávajú dezinformačné a konšpiračné médiá Kotlebových voličov?* In: MILO, Daniel. *Mládež a extrémizmus: Výskumy, úvahy, odporúčania*. Bratislava: Inštitút pre medzikultúrny dialóg, 2017. ISBN 978-80-970915-3-8.

Vzťahy s Ruskou federáciou

Pochopiteľne sa dokument *NATO 2030* zameriava aj na Ruskú federáciu. Naratív, ktorý sa tiahne dokumentom jednoznačne poukazuje na zmeny bezpečnostného prostredia spôsobené aj Ruskou federáciou. Z toho dôvodu je veľmi pravdepodobné, že nová stratégia, ktorá nahradí súčasnú z roku 2010, nebude hovoriť o Rusku ako o partnerovi.

Pre našu generáciu súčasných študentov vysokých škôl je iný stav ako súčasný v podstate nepoznaným. Avšak nebolo tomu tak vždy. Minulosť nám ukazuje, že vzťahy Ruskej federácie a NATO boli na oveľa lepšej úrovni a dokázali naplňať spoločné ciele. Spomeňme napríklad program Partnerstvo pre mier z roku 1994, alebo neskôr založenie Stálej spoločnej rady NATO-Rusko, spoločnú participáciu na cvičeniach, či dokonca misiách. Dnes naozaj nepredstaviteľné.

Angažovanie Ruskej federácie v Gruzínsku v roku 2008, no najmä nelegálna anexia Krymu v roku 2014 a podpora proruských separatistov na východe Ukrajiny boli skutočným zlomovým bodom vo vývoji vzťahov Rusko-NATO.

Obe krajiny, Gruzínsko aj Ukrajina, sú kandidátskymi krajinami na vstup do NATO. Zo súčasného pozorovania situácie sa zdá, že hoci oficiálne Studená vojna skončila pred 30 rokmi, neoficiálne pokračuje dodnes. Ruská federácia totiž nie je ochotná vzdať sa svojho vplyvu v týchto krajinách a umožniť im slobodné rozhodnutie a o vstupe do euroatlantických štruktúr.

Ruské obavy z rozširovania NATO sa zdajú byť neopodstatnené, pretože NATO je výlučne obrannou Alianciou, čo by malo byť opäť jasne zdôraznené v novom strategickom koncepte. Je pochopiteľné, že NATO odsudzuje (a malo by aj v novej Stratégii) porušovanie medzinárodného práva Ruskou federáciou, jednak z dôvodu partnerstva s Ukrajinou, no najmä z dôvodu vlastnej bezpečnosti. Práve situácia na Ukrajine viedla k vytvoreniu Posilnenej predsunutej prítomnosti

v Pobaltí a Poľsku (Enhanced Forward Presence - EFP), ktorej úlohou je odstrašenie. V súčasnosti ju tvorí 23 krajín a zhruba 4500 vojakov. Pre posilnenie odstrašenia by mali členské krajiny zvážiť navýšenie kontingentu v daných krajinách a krajiny, ktoré nie sú súčasťou EFP, ich účasť. 4500 vojakov predsa nemôže byť účinným nástrojom na odstrašenie, keď vieme, že na ruskej strane hranice čaká mnohonásobne väčšia sila. Analýza RAND Corporation⁵ tvrdí, že v súčasnom nastavení prítomnosti v Pobaltí by krajiny v prípade útoku kapitulovali v priebehu 60 hodín. Sme preto názoru, že Aliancia potrebuje zvýšiť vojenskú prítomnosť v Pobaltí. Čím viac členov participujúcich na EFP a čím väčšia prítomnosť, tým väčší signál vysielame do Ruska o jednotnosti Aliancie.

Prioritou pre Alianciu by mali v súvislosti s odstrašením ostať naďalej spoločné cvičenia a to s čo najväčším zapojením členských krajín, čím by sa zareagovalo na masívne vojenské cvičenie, akým je napríklad ruský Západ. Podľa dostupných údajov sa cvičenia v roku 2021 zúčastnilo až 200 000 príslušníkov, čo je v porovnaní s cvičeniami NATO výrazný nepomer⁶. Natíska sa teda otázka, či je NATO schopné a ochotné v nasledujúcej dekáde uskutočniť cvičenia podobného rozsahu a ukázať tak svoju silu nielen na diplomatickej úrovni. Samozrejmosťou však musí ostať transparentnosť aliančných aktivít podľa štandardov OBSE.

Ďalším nástrojom na posilnenie jednoty by malo byť napĺňanie 2% HDP na obranu, ktorý identifikoval ešte summit vo Walese v roku 2014. Z údajov zverejnených Alianciou vyplýva, že v roku 2019 len 7 krajín spĺňalo hranicu 2% HDP na obranu. Medzi krajinami, ktoré hranicu spĺňajú, sú všetky krajiny Pobaltia a Poľsko z čoho možno vyčítať fakt, že si najlepšie uvedomujú potreby zabezpečenia vlastnej obrany v prípade ruskej agresie. V druhom rade stojí za

⁵ SHLAPAK, David A., JOHNSON, Michael. *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank*. RAND [online]. 2016 [cit. 2021-12-23]. Dostupné z:

https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html

⁶ Za najväčšie vojenské cvičenie NATO sa považuje Trident Juncture 2018 v Nórsku, ktorého sa zúčastnilo do 50 000 príslušníkov ozbrojených síl členských štátov a aliančných partnerov.

zváženie, či mechanizmus 2% HDP je dostatočne vhodným a správne nastaveným pri budovaní obranných kapacít spojencov.

NATO by malo úzko spolupracovať s EÚ. Hoci je charakter oboch organizácií odlišný, treba mať na pamäti, že 21 z 27 členov EÚ sú členmi NATO, preto môžeme hovoriť, že výzvy, ktorým čelí NATO, sú zároveň aj výzvami Únie. Spoločné výzvy možno vyčítať jednak z návrhov pre nový strategický koncept pre NATO, a jednak aj z návrhu pre Strategický kompas EÚ. V súčasnosti má NATO dohodu s EÚ na 74 opatreniach, v ktorých rozvíjajú spoluprácu, avšak spoločný postup voči Ruskej federácii medzi nimi zatiaľ nie je. Preto navrhujeme posilniť inštitucionalizovať dialóg na tému „Rusko“ medzi NATO a EÚ. Snahou tohto vzťahu by malo byť vytvorenie koordinovaného postupu voči Ruskej federácii.

Myslíme si, že súčasné status quo, ktoré je vo vzťahoch NATO a Ruská federácia, bude pokračovať aj v nasledujúcej dekáde. Toto tvrdenie je založené na fakte, že Ruská federácia nie je ochotná sadnúť si za rokovací stôl s cieľom deeskalovať napätie. Vychádzame z nedávno zverejnených požiadaviek bezpečnostných záruk pre Ruskú federáciu, ktoré nemôžu byť členskými štátmi akceptované. Taktiež tvrdíme, že Ruskej federácii súčasný stav vyhovuje, pretože NATO s vysokou pravdepodobnosťou neprijme medzi seba krajinu, ktorá sa nachádza vo vojne a tým pádom udrží Ruská federácia nárazníkovú zónu medzi sama sebou a Alianciou. Zároveň súhlasíme s názormi expertnej skupiny, ktorá tvrdí, že NATO by malo zachovať tzv. *dual-track approach* voči Rusku formou odstrašenia, no zároveň byť pripravené na dialóg a možné zmeny v postoji Ruskej federácie.

*Projekt bol financovaný z prostriedkov NATO PDD (NATO's Public Diplomacy Division).
Názory a tvrdenia vyjadrené v tomto dokumente nepredstavujú oficiálne stanoviská
donorov. Za obsah dokumentu sú zodpovední výlučne jeho autori.*